

Tekst eller kart?

Hvordan geografisk informasjon
uttrykkes i et sett tekster fra 1740-
tallet

Øyvind Eide

Mål

Hovedmålet med prosjektet er å forstå
mer om hvordan folk tenker og
kommuniserer om geografi

Arbeidet startet i april i fjor

Hvorfor brukte de ikke kart?

- Notarius Publicus i Marseille i middelalderen
- Reindriftssamer

Hvorfor ser ikke jeg (vi?) dette nå?

Tredelt arbeid

Arbeidet har til nå vært konsentrert om tre områder:

- Teori
- Historie
- Modellering

Teori

Hva betyr "forskjell" mellom kart og tekst?

- Ulike dokumenttyper?
- Ulike semiotiske systemer?
- Ulike leseprosesser?

Noen foreløpige tanker

Poesi og maleri

Et kart er et bilde. En geografisk tekst er en tekst.

Å sammenligne de to er et spesialtilfelle av å sammenligne bilde og tekst.

Et annet spesialtilfelle: Sammenligne maleri med poesi.

Forskjeller mellom poesi og maleri (Lessing)

Fangsten fra *Laokoon*:

- Handlinger i tid eller kropper i rom
- Det skjulte kan ikke beskrives
- Det ene er ikke alltid bedre enn det andre, begge har sine gode sider

Hva med kart og tekster?

- Tekster har også sine fordeler
- Fortellinger i tekst
  - Stabile, "sanne" elementer på kart
- Et kart er bundet til sine romlige dimensjoner
  - Tekstlige uttrykk har ingen slik binding til en ekstern virkelighet.

Men så enkelt er det ikke...

Tre nivåer av sammenligning:

- Dokumenter (objektene)
- Lesning av dokumenter
- Hybride former – geokommunikasjon

Streker på kart som lagrede fortellinger

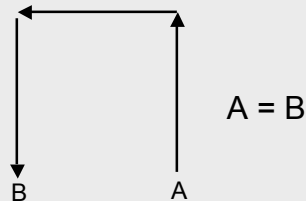
Foreløpig hypotese

- Alt som kan uttrykkes på kart kan uttrykkes i tekst, men teksten kan bli så komplisert at den blir nærmest uleselig
→ Lineariseringsproblemet?
- Det finnes tekstlig geografisk informasjon som ikke kan uttrykkes på kart

Eksempel på "umulig" tekst

Rett fram – rett vinkel til venstre – rett fram
 fram – rett vinkel til venstre – rett fram til
 utgangspunkt.

(eksempel fra Brodersen, Kai.
*Terra Cognita: Studien Zur
 Römischen Raumerfassung.*
 Hildesheim: Olms, 2003, s. 57)

Flere eksempler senere

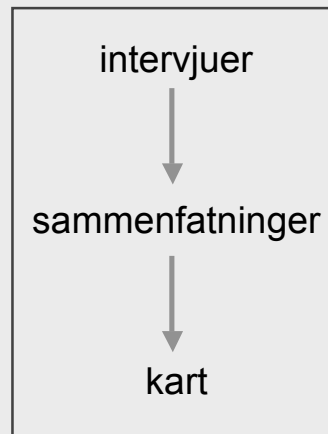
Historie

- 1740-tallet
- Overgangen fra overlappende skatteland til faste grenser mellom statene
- Informasjonsinnsamling i felten
- Folk blir sett på som informasjonskilder basert på deres kunnskap, ikke status

Peter Schnitler

- Auditøren
- Hvem møtte han, hva så og hørte han?
- Hvordan ble han sett?

I stor grad basert på indisier

Til det 4de igjen tager hand det Samme Som bem^{te} 4de viidne, og legger der til, at Norden for *Glee-Fieldet* og *Dahlvaalds Fieldet* ligger een Dahl ved Nafn *Hydd Krochen*; Denne dahl begynder i øster, øst for *Dahlvaals-Fieldet*, hvor dend grændser til dend Svenske Dahl, Kaldet *Grøndahl*, og Stræcker Sig væster, imellem *Dahlvaahls Fieldet* og *Liusen vohla*, eller Saa kaldet *Haftor-Stødten*, og naar den er kommet forbi *haftor-Stødten*, udbreeder dend Sig j Nord Nembl: paa det Stæd, hvor *Hydd-Elfven* Kroger Sig fra Søer i væster, og Siiden gaar Samme dahl Saa breed neer i væster til *øre-Sund*; i denne dahl er Myhr græs Somme Stætz, Som Slaaes om Aaret; Jgiennem denne dahl *Hydd Krochen*, Rinder een Elfv kaldes *Hydd-Elfven*, hvilcken *Hydd-Elf*, udSpringer af een Søe, *Hydd-Søe* kaldet, der er een 1/4 lang og breed, der af Rinder denne Elfv 1/4 Miil først i Søer, Siiden kroger dend Sig i væster og løeber 1/4 Fierding vejs i dend Søe, *Hyllingen* der er 1 miil lang i væster, og eett bøsse Skud Breed, der af gaar Siiden denne *Hydd-Elf* 1 miil vejs omtrent i væster ud i *øresund Søe*. [s. 27–28]

Ulike vitner

Rettslige forhør, men:

- Samiske, norske, finske, svenske vitner
- Kommunikasjon med Schnitler: Hvilken situasjon er de i?
- Schnitlers agenda, vitnenes agenda
- Tolket av misjonærer, skrevet av embedsmenn

Variasjon i talespråk eller i skriftspråk?

	# ord	bonde	reindrifts.	sjøsame
# ord	166 841	30 645	15 640	22 372
bøsseskud	305	43 (0,14%)	43 (0,27%)	107 (0,48%)

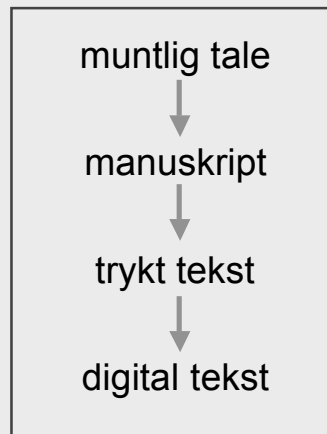
	Hand: Røyem	Hand: Schnitler
bøsseskud	2 (0,7%)	303 (99,3%)

(eksempel hentet fra Eide 2004)

Hvorfor har teksten blitt som den er?

Hva ble sagt,
Hva forble usagt,
Hva er lest,
Hva tror vi at vi leser?

Schnitlers sammenfatninger

- Innholdsorientert: Fjerne forskjeller mellom vitnene
- Finne Sannheten
- Denne Sannheten kan uttrykkes på kart

Den virkelige prosessen 1

XII. *Østre-Brakfield* kan være 1. Miil langt og bredt; det ligger noget i Nord-vest fra *Garve-field* 1 1/2. Miil-veigs, og er Furru- og Granskoug med Vande derimellem; Østen for dette Grendse-Field er intet Field, men slet jevnt Skoug-land. – Grendse-Gangen her kunde eller vilde dette 6te Vidne ei fastsette, som *Acten* nærmere viiser: dog siunes billig, at *Limiten* trekkes Østen for dette *Østre Brakfield* ved dets Foed; Thi (1) ligger dette Field i Nord-vest fra *Garve-Field*, (2) Er det *Norske Skatte-Finner*, som indehave dette heele *Østre Brakfield*. – [s. 173–174]

February 18, 2010

The Research Council of Norway
King's College London

19

Den virkelige prosessen 1

February 18, 2010

The Research Council of Norway
King's College London

20

Den virkelige prosessen 2

XIV. *Amber-field* ligger i Nord-Nord-vest fra *Riefield*, Grendsegangen vil gaee over Mitten af dette *Amberfield*; Thi efter 7. 8. og 9de Vidner af *Helgeland* svares Skat af dette *Amberfields* Vestre Side, til *Norrige*, og af dets østre Side til *Sverrige*. –

J *Raens* Præstegield have Vidnerne af ingen anden deres Grendse-field vidst, end af *Riefield* i Søer, og *Amber-field* i Nord: Men da man komm Nord i *Bejern* i *Gilleskaals* Præstegield, angav Vidnerne der et andet Grendse-Merke imellem *Raens* Gield og *Uma Lapmark*, nemlig *Baanes-field*, [...] og at mit over dette *Baanes-field* Grendse-Limiten gik, givendes derfor den *raison*, at [...] Hvorledes denne *Difference* imellem *Raens* og *Bejers* Vidner, angaaendes *Amber-* og *Baanes-*felde er at *conciliere*: det kan vel ei vide; siden jeg ikke kunde have begge Stæders Vidner samlede til *Confrontation*; [...] J hvilken sidste Fall begge Stæders Vidner kan *accordere* og stande ved Magt; *Jn dubio* siunes mig, at præsumtionen er for *Raens* Vidner, at de maa vide best, og have sagt rettest om deres Bøygdz Grendser, nemlig at *Amber-field* gjør Grendse-Skielnet. [s. 174]

Den virkelige prosessen 2

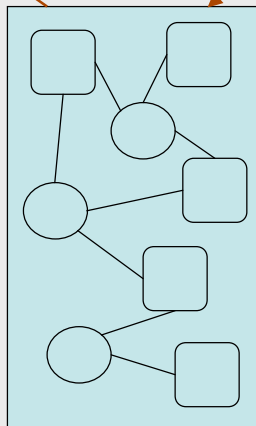
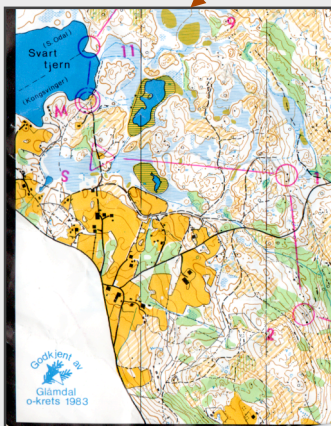

Den virkelige prosessen 3

Men vanligvis går det uten problemer!

(Sannheten hentes ut og sammenfatningen, og også kartene, er entydig basert på kildene)

Modellering

Landskabet Kand være det Samme som væsten for *Brat Rie* Field; ellers ligger Væsten for *Raug* Fieldet: det Field *Wigel*-Skafte, i mellem hvilke bare en liden bæckdahl gaar, og den bæck derj heeder *Mugen*. I Sydvest fra *Wigel* Skafte ligger en liiden Field-*Stødt*, heeder *Mug-Ruven* en 1/2 Miil, og fra *Mug-Ruven* i væster er en 1/2 Miil neer i *Femunds* Nordre viig; [s. 3]

Utgangspunkt

- En digital tekst
- Koding i TEI
  - struktur (kapitler, avsnitt)
  - ”semantisk koding” (navn, datoer)
- En persondatabase uttrykt i TEI
- For mange av avsnittene: Hvis vitneutsagn er avsnittet basert på?

February 18, 2010

The Research Council of Norway
King's College London

25

Verktøyet

Resp: i Syd ost er een dahl omtrent. Som hand Synis, een 1/2 Fierding lang til Foeden af Sal Fieldet hvilcket Salfield Skiær Sig i Syd ost imod Eire-bøyd, og Skal ligge der fra meer end 2 miile. j Sig Selv er dette Field. Som ham Synis, fra Væster i Sydosts Streckendes en Mill lang omtrent, men tverts over Synes det Kun kort. Fra Elgaa Hongna i Nord ost er een Dahl grubbe, hvor i ligger Revling Søen, Som er kun liiden, i Nord ost: fra denne Revling Søen ligger en liden berg-Stødt Kaldes Lille Svukue, som hænger sammen med Svukue Field, og gaar did i nordvæst. j Nord ost fra dette til Svukue ligger een Søe, Kaldes Rund Søen som er Smal over, men efter sin længe gaar Kroget fra Nord i Søer og Siiden i Sydost og Synes at være 1/4 Mill lang. – Udaf denne Søe udkommer en liden Elfv, som gaar i Syd ost Kroget ind i Gruvel Søen og er 1/4 mill lang – i Nord ost fra denne Rund Søe ligger i Norst øst et Field som er ganske bratt og Steil paa dend Side som er imod Run Søen: dette Grøtt Hongna Field, Som hand Synes, Skal være Fra Væster i Syd oest en 1/2 Mill lang men hvor breedt det er i Nord ost over, Kand hand iche Sige. Paa dend Nord østlige Side af dette Field, som hand forstaar maa være Grøtt Hongna, ligger en dahl, heeder Grøttaadalen, hvilcken Grøttaadal paa dend østlige Side er ganske Smal, men Nord efter udbreeder Sig: i denne Grøttaadal Rinder en bæck, heeder Grøttaaen Som hand Meener, maa Komme fra Grøttvalds Søen, hvilcken Søe ligger i Syd ost ved et lidet Field Grøttvals Støden, og denne Grøttvals Støden er i Syd ost fra Grøtt Hongnens østlige Ende beliggende. Oven bemte bæck Grøttaaen Rinder Kroget dog Nordlig først i Roa Elfv, og med den følger i Søen Roassen, og Kand være Lang fra hendis udspiring til Roa Elfv en 1 1/2 Mill, viidere i øster har hand vel Seet der ligger Fielde, men hvad Nafn de have, veed hand icke. Som viidnet i begyndelsen af Sit Svar til dette Spørsmaal har Næfnt Sal-Fieldet. Saa forklarar hand viidere, at paa dend Nord østlige Side af dette Field ligger Gruvel Søen, som Stræcker sig fra væster i øster, og Synes ham at være en 1: mill Veis Lang: men derhos Gandiske Smal, denne Søe Efter vejen Som gemeenligen Fahres, ligger fra Eire bøyd vel 3: maatte miile, og have Eire-mænd der megen Skion Fiske fanst. Af denne

Row	Node ID	Node type	Node content	coref ID
0	person241	speaker	Lasse Jensen Femund	person241
1	Schn1_8332	name: place	Sal Fieldet	Schn1_8332
2	Schn1_8338	name: place	Salfield	Schn1_8338
3	Schn1_8341	name: place	Eire-bøyd	Schn1_8341
4	Schn1_8347	name: place	Elgaa Hongna	Schn1_8347
5	Schn1_8350	name: place	Revling Søen	Schn1_8350
6	Schn1_8355	name: place	Revling Søen	Schn1_8355
7	Schn1_8360	name: place	Lille Svukue	Schn1_8360
8	Schn1_8365	name: place	Svukue Field	Schn1_8365
9	Schn1_8371	name: place	Svukue	Schn1_8371
10	Schn1_8375	name: place	Rund Søen	Schn1_8375
11	Schn1_8378	name: place	Gruvel Søen	Schn1_8378
12	Schn1_8383	name: place	Rund Søe	Schn1_8383
13	Schn1_8389	name: place	Run Søen	Schn1_8389
14	Schn1_8392	name: place	Grøtt Hongna Field	Schn1_8392
15	Schn1_8398	name: place	Grøtt Hongna	Schn1_8398
16	Schn1_8402	name: place	Grøttaadalen	Schn1_8402
17	Schn1_8406	name: place	Grøttaadal	Schn1_8406
18	Schn1_8410	name: place	Grøttaadal	Schn1_8410
19	Schn1_8414	name: place	Grøttaaen	Schn1_8414
20	Schn1_8417	name: place	Grøttvalds Søen	Schn1_8417
21	Schn1_8422	name: place	Grøttvals Støden	Schn1_8422
22	Schn1_8427	name: place	Grøttvals Støden	Schn1_8427

Link ID	Link type	From	To
link34	identity	Schn1_8332	Schn1_8338
link30	part-of	node22	Schn1_8332
link33	direction: southeast	Schn1_8338	Schn1_8341
link35	distance: meer end 2 miile	Schn1_8338	Schn1_8341
link36	has-length	Schn1_8338	node23
link37	has-width	Schn1_8338	node24
link39	direction: northeast	Schn1_8347	node25
link40	lies-within	Schn1_8350	node25
link41	has-size	Schn1_8350	node26
link42	direction: northeast	Schn1_8355	Schn1_8360
link43	touch	Schn1_8360	Schn1_8365
link44	direction: northwest	Schn1_8360	Schn1_8365
link45	direction: northeast	Schn1_8371	Schn1_8375
link46	has-form	Schn1_8375	node27
link47	has-width	Schn1_8375	node28
link48	has-length	Schn1_8375	node30
link49	flow-from	Schn1_8375	node31
link51	flow-into	node31	Schn1_8378
link29	has-length	node20	node21
link31	touch	node20	node22
link28	direction: southeast	Schn1_8322	node20
link52	has-length	node31	node30
link50	has-form	node31	node32

Schn1_8328

Arbeidsplan

- Teori
- Historie
- Modellering
- Eksperimenter på modellen
- Tolkning av eksperimentene
- Generalisering: Ny teori?

Takk for at dere hørte på!

<http://folk.uio.no/oeide/dg/>

oyvind.eide@kcl.ac.uk